

*Гордієнко К. О.,
асистент кафедри філології
Одеського національного морського університету*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. Статтю присвячено методиці викладання у навчанні іншомовним фразеологічним одиницям та зворотам студентів факультету іноземних мов. Вивчення фразеології іноземної мови надає студентам можливості не лише оволодіти набором ідіом, а навчитися правильно і красиво вводити їх у мову. Усвідомлення цілісності сенсу фразеологізму забезпечує розуміння його як лексико-семантичної одиниці. Дослідження фразеологічних зворотів, класифікація дозволяють вирішити низку питань, що стосуються значущих одиниць мови в цілому, характеру лексичного значення слів, співвідношення синтаксичної сполучуваності слів та значення, різних питань словотвору та етимології, стилістики художнього мовлення.

Ключові слова: навчання, фразеологічна одиниця, метод, дослідження, студенти факультету іноземних мов.

Постановка проблеми. Новітні вітчизняні програми з вивчення іноземних мов та іншомовної фразеології спрямовані на формування багатомовної особистості та передбачають покращення навичок і вмінь засобом фразеологізації мовлення студентів. Ознайомившись із методичними матеріалами та підручниками, можна зробити висновок, що вони не мають достатньої практичної бази для вивчення фразеологічного фонду мови, передбаченого програмою, що становить проблему у забезпеченні ефективного навчання студентів факультетів іноземних мов фразеологічним одиницям. Теоретичною основою використовувалися результати вивчення фразеології академіком В.В. Виноградовим, який сформулював основні поняття фразеології і розробив типи фразеологічних одиниць; положення про структурно-семантичні організації фразеологічних одиниць в роботах А.І. Смирницького і О.С. Ахманової; ідеї системно-рівневого аналізу фразеологізмів у роботах В.Л. Архангельського, М.М. Амосової, В.П. Жукова, А.В. Куніна; ідеї системної організації фразеологічного складу в працях В.М. Мокієнко, Р.Н. Попова, А.І. Федорова.

Актуальність теми. Під час навчання студентів-філологів іноземної мови проблеми засвоєння іноземної фразеології виявляються досить актуальними. Комплекс методичних прийомів вивчення іноземних фразеологізмів передбачає і метод зіставлення з фразеологією рідної мови. Пошуки еквівалента іноземному фразеологізму в рідній мові виявляються процесом плідним, підбір еквівалента не тільки допомагає точніше відчувати семантику фразеологічного звороту, його конотативну сферу, але й розширити асоціативне сприйняття стійких сполучень іноземної мови.

Вивчення такої теми, як «Фразеологія» у ВНЗ, вимагає від студентів постійного пошуку, вміння аналізувати, порівнювати й знаходити найбільш ефективні і раціональні шляхи засвоєння знань, способи формування усвідомлених умінь і навичок,

самостійності мислення, пізнавальної активності. Майбутній викладач має бути по-справжньому дослідником, зокрема вміти аналізувати, узагальнювати отриманий досвід, творчо використовувати методичну спадщину минулого та оволодівати сучасними методиками.

В основі міжкультурного підходу до навчання іноземним мовам у ВНЗ полягає ідея про необхідність підготовки випускників до ефективної реалізації міжкультурної комунікації: формуванню та розвитку іншомовної міжкультурної компетенції, яка дозволить здійснити сучасні професійні комунікативні інтенції, пов'язані із взаємодією з представником іншої культури, країни, іншого соціуму. Саме цей акцент у міжкультурному підході стає особливо важливим для умов підготовки фахівця у ВНЗ.

Мета роботи – визначення методичних прийомів для оволодіння іноземною фразеологією студентами факультету іноземних мов.

Кожна мова має певну кількість фразеологічних одиниць, що надають їй особливого колориту, але стає на заваді засвоєння.

У процесі навчання іноземним мовам особливе місце відводиться вивченню фразеології, оскільки одним з основних критеріїв фразеологічності є критерій дослівної неперекладності фразеологізмів на інші мови, що пов'язано з тим, що фразеологізми є знаками вторинної освіти і є продуктом «особливого виду вторинної номінації – непрямой, представленої різноманітною синтагматичною взаємодією слів-компонентів у процесах переосмислення та формування нового значення вихідного поєднання або окремого слова» [1].

Фразеологічні одиниці зустрічаються в пресі, у повсякденних розмовах, у діловому середовищі. Вони надають жвавості нашій мові, роблять її більш колоритною. Г.М. Гуревич пише: «Мета навчання іноземній мові в даний час визначається як оволодіння навичками і вміннями, необхідними для виконання різних видів мовленнєвої діяльності в умові міжкультурної комунікації. На наш погляд, одним із дуже ефективних способів досягнення цієї мети є активне введення в навчальні матеріали дуже суттєвого мовного пласту, що відображає національний менталітет, а саме – фразеологічних одиниць» [2, с. 23].

Фразеологічна бідність мови студентів факультетів іноземних мов є великим недоліком і визнається багатьма викладачами-практиками. Ця прогалина особливо відчувається тому, що іноземні мови відрізняються фразеологічним багатством, у якому знайшла своє відображення істинно фольклорна творчість невідомих нам авторів із народу.

Багато ідіом та стійких словосполучень ділового мовлення прийшли зі спорту, мистецтва, військового лексикону. О.В. Кунин зазначає: «Загалом, фразеологізми в англійській мові, так само як і в інших мовах, – це створення народу, вияв

його мудрості і лінгвістичного чуття... Багато фразеологічних одиниць сягають корінням у професійну мову» [3, с. 22].

Натепер основною метою викладання іноземних мов визнається формування комунікативної компетенції як здатності вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів і суспільства завдання спілкування з побутового, навчального, виробничого та культурного життя, вміння учня користуватися фактами мови і мови для реалізації мети спілкування.

Знання фразеологічних одиниць збагачує мову, допомагає у навчанні. Робота з фразеологізмами є захоплювальною і корисною, особливо для студентів факультету іноземних мов. Вивчаючи фразеологізми, які використовуються в діловому середовищі, студент починає розуміти, що мають на увазі співробітники і клієнти американських чи британських фірм, коли вони вживають вирази, значення яких не можна зрозуміти з дослівного перекладу.

Мова перебуває в постійному розвитку, відображає нашу епоху. Щоб вивчити і використовувати ділові терміни і вирази сьогодишнього дня, щоб краще засвоїти матеріал, треба виконати багато практичних вправ. Це вимагає великої роботи на заняттях і майстерності з боку викладача. Студенти факультетів іноземних мов рідко використовують фразеологізми в мові. Найчастіше вони не можуть перекласти фразеологічні одиниці без словника. Такі слабкі знання є великим недоліком підготовки фахівців. В англійській мові є безліч фразеологічних одиниць, які не мають синонімів (*to fall in love with smb.*, *Indians summer*), їх незнання змушує студентів вдаватися до довгих пояснень, що ж вони хотіли цим сказати.

Знання іноземної фразеології дозволяє уникнути дослівного перекладу з однієї мови на іншу.

Знайомлячись з іноземною мовою, людина одночасно проникає в нову національну культуру. А гарне знання мови не є можливим без знання її фразеологізмів.

Без знання фразеологічних одиниць учень не стане повноцінним і рівноправним учасником комунікації з носіями досліджуваної мови, оскільки не зможе вільно використовувати його в різних комунікативних ситуаціях.

Фразеологізми виконують у мові певні функції: номінативну (називну), пізнавальну (сприяють пізнанню об'єктів навколишнього світу), комунікативну (служать засобом спілкування) і прагматичну (цілеспрямовано впливають на адресата). Стилістична функція є різновидом прагматичної. Вона полягає в особливому цілеспрямованому впливі фразеологічних одиниць на адресата з метою досягнення стилістичного ефекту за умов збереження загального інтелектуального змісту висловлювання. Призначення фразеологічних одиниць у стилістичному плані – зробити нашу мову яскравою і виразною за рахунок образності, передачі ставлення мовця до предмета мовлення, виразу його емоцій і почуттів. Крім того, фразеологізми дозволяють коротко сказати багато про що, вони узагальнюють життєвий досвід народу, виховують, дають оцінку і підбивають підсумок.

Сьогодні питання про вивчення англійської мови є важливим під час навчання в будь-якому ВНЗ. Освітня мета передбачає вивчення іноземної мови як феномена, що постійно розвивається, як засобу міжкультурного спілкування.

Методика викладання іноземної мови приділяє велику увагу практичному оволодінню фразеологією, в якій знаходить відображення істотна частина національної ідіоматики,

з одного боку, і лінгвокраїнознавча специфіка досліджуваної мови – з іншого.

Структура і використання фразеологізмів тісно пов'язані з фонетикою, лексикологією і граматикою, тому знайомство необхідно починати насамперед із тих, які входять до фразеологічного ядра, є найбільш вживаними і надають мові особливу принадність і виразність. Окрім вивчення лексичних значень фразеологізмів на практичних заняттях, їх можна використовувати і під час першого ознайомлення із синтаксисом на прикладі зіставлення фразеологізмів зі словосполученнями. Робота над фразеологією на поглибленому етапі навчання вимагає особливого осмислення і продуманої організації. Необхідно підкреслити, що в рамках будь-якої конкретної методики навчання дуже важливо враховувати такі «мінливі» методико-дидактичні параметри, як психолого-педагогічні особливості студентів, пов'язані з етапом навчання, віком учнів, чисельністю групи, кількістю навчального часу та інше. Психолого-педагогічні особливості разом із лінгвістичними визначають такі важливі моменти практичної роботи, як мінімізація навчального матеріалу, прийоми і способи його презентації, облік типових помилок (прогнозування інтерференції), форми і методи активізації фразеологічних одиниць.

У навчальних цілях фразеологічні одиниці відбираються на підставі таких тем, як сім'я, характер людини, освіта та інші. Із кожної теми слід відбирати не більше 10–12 фразеологічних одиниць. У такій кількості вони легше засвоюються, запам'ятовуються, а оскільки в процесі вивчення до них додаються синонімічні і антонімічні фразеологічні звороти, то загальна кількість значно збільшується. У такому обсязі студенти досить просто засвоюють запропоновані фразеологічні одиниці і, що дуже важливо, правильно використовують їх у мовленні. Наприклад, під час вивчення теми «Характер людини» можна запропонувати такі фразеологічні одиниці: *wet blanket* – зануда, *lazy bones* – ледачий, *wheel horse* – роботящий, *nickel nurser* – скнара, *safe pair of hands* – вмілі руки, *a bull in a china shop* – незграбний або нетактовний, *peeling Tom* – цікава Варвара, *smb. would not hurt a fly* – мухи не образить, *gara avic* – біла ворона і т.д. Однак структурування навчального матеріалу за тематичним принципом має як переваги, так і недоліки. Одним із недоліків тематичного структурування є полісемантичність, поліфункціональність і, як наслідок цього, можливість віднесення до різних тем, а також невизначений критерій тематичної співвіднесеності значної кількості фразеологічних зворотів. Але цей недолік з погляду лінгвістики можна розглядати і як перевагу з погляду дидактики, оскільки повторювання фразеологізмів у різних з розвитку мовлення і мовленнєвих ситуаціях сприяє кращому засвоєнню фразеологічного матеріалу. Крім того, під час відбору фразеологічних одиниць присутня певна частка суб'єктивізму, оскільки немає точних статистичних даних про частковість уживання та комунікативної цінності, викладач може керуватися тільки власним досвідом роботи та педагогічною інтуїцією, зупиняючи свій вибір на найбільш поширених, образних і практично потрібних фразеологізмах.

Найбільш універсальним прийомом семантизації фразеологічних одиниць є комбінаторний – поєднання кількох прийомів із залученням контексту з творів художньої літератури, рекомендованої для домашнього читання. На наступному етапі пропонується низка вправ на виявлення, осмислення й усвідомлення фразеологізмів. Ці вправи виробляють навички сприйняття

і відтворення фразеологізмів як єдиного, неподільного цілого в смисловому плані, що легко замінюється одним словом або словосполученням. Наприклад: «Прочитайте речення. Зверніть увагу на виділені фразеологізми. Передайте зміст речення своїми словами» або «Прочитайте речення. Замініть виділені фразеологічні одиниці близьким за змістом словом або словосполученням».

Наступним етапом роботи є розвиток навичок використання фразеологізмів у мовленні. Крім вправ, на цьому етапі велике значення відводиться ролі викладача, якому необхідно давати докладний коментар фразеологічним одиницям з відповідними інтонаціями, жестами, створенням ситуацій. Тут пропонуються такі вправи: «Складіть позитивну і негативну характеристику людини, використовуючи фразеологізми». «Прочитайте речення і замість крапок вставте фразеологічні одиниці, які підходять за змістом». На завершальних етапах роботи до поданої на початку довідки фразеологічних одиниць викладач пропонує можливі варіанти синонімів і антонімів і проводить роботу за тією ж схемою. Використання комбінаторного прийому, виконання відповідних вправ із використанням фразеологічних одиниць на основі контексту формують «фразеологічну пильність», яка у поєднанні з мовною здогадкою готує учнів до сприйняття фразеологізмів в оригінальних текстах. Під час читання художніх текстів застосування тільки порівняльного аналізу фразеологічного матеріалу здається недостатнім. Крім фразеологізмів із повним або частковим збігом семантики, стилістичного забарвлення і граматичної форми є абсолютно безеквівалентні обороти, що не підлягають зіставному аналізу. Крім того, фразеологічні одиниці пов'язані численними і багатоаспектними відносинами як у лексико-фразеологічній системі мови, так і в тексті. Тому переклади і словникові визначення часто не дають ключа до правильного сприйняття фразеологізмів в тексті.

Таким чином, на поглибленому етапі під час вивчення фразеології необхідно застосовувати три види роботи: семантичне тлумачення, лінгвокраїнознавчий коментар і порівняльний аналіз одиниць рідної та іноземної мов [4, с. 110–112].

Згідно з дидактико-методичними принципами, ефективне вивчення будь-якого лексичного матеріалу має проводитися на базі спеціально дібраного та тематично розподіленого словникового мінімуму, яким студентам необхідно оволодіти. Аналіз навчальної літератури показав, що в підручниках англійської мови для мовних факультетів не приділяється достатньо уваги вивченню фразеологічних одиниць. Звичайно, це негативно позначається на рівні володіння іноземною мовою.

Вивчення матеріалів досліджень різних авторів (І. Рахманов, С.Ю. Ніколаєва) та виокремлення різних типів вправ допомагає виділити декілька критеріїв, за якими можна класифікувати лексичні вправи:

- контекстність/неконтекстність вживання лексики у вправах;
- ступень комунікативності;
- рівнева характеристика вживання лексики у вправах;
- види дій із лексичним матеріалом;
- критерій одномовності-багатомовності [5; 6].

Розвиваюча мета навчання передбачає врахування особистісних потреб, інтересів та індивідуальних психологічних особливостей студента, інтелектуальний розвиток особистості

студента, оволодіння ним певними когнітивними прийомами для здійснення пізнавальної комунікативної діяльності, розвиток здібностей і мотивації щодо соціальної взаємодії, прагнення до постійного самовдосконалення.

Висновки. Отже, проаналізувавши усі фактори, можна зробити такі висновки про напрями оптимізації вивчення фразеології:

- 1) процес засвоєння студентами іншомовних фразеологізмів буде цілісним і ефективним за умовою, якщо фразеологізми виділити в окремий навчально-методичний фрагмент занять, а їх вивченню присвятити 15–20% навчального часу в курсі «Лексикологія»;
- 2) вивчення фразеології має вестися поступово, залежно від засвоєння студентами лексичного і граматичного матеріалу; починати вивчати фразеологію необхідно з першого року навчання і займатися цим до кінця навчального процесу;
- 3) вивчення фразеологічних одиниць має ґрунтуватися на розумінні семантики фразеологізму;
- 4) розробка комплексу вправ має бути направлена на формування навичок і вмінь сприйняття, розуміння і використання у мові фразеологічних одиниць.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці власної системи вправ.

Література:

1. Телия В. Н. Фразеология // Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: «Советская энциклопедия», 1990. 560 с.
2. Гуревич Г.М. Фразеология на уроках японского языка. *Иностранные языки в школе*. 2006. № 3. С. 76.
3. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. *Опыт систематического описания*. Москва. 1972. 288 с.
4. Семенова Н. А. Актуальность лингвометодических исследований фразеологии в работе с иностранными учащимися. *Молодой ученый*. 2014. № 14. 223 с.
5. Рахманов И.В. Методика обучения иностранному языку. Москва. 1956. 147 с.
6. Николаева С.Ю. О принципах индивидуализации обучения иностранному языку. Задачи и перспективы интенсификации обучения ин. языкам в школе и вузе. Киев: КГПИИЯ, 1988. С. 36–43.

Гордиенко Е. А. Методика преподавания в обучении иностранным фразеологическим оборотам студентов факультета иностранных языков

Аннотация. Статья посвящена методике преподавания в обучении фразеологическим единицам студентов факультета иностранных языков. Изучение фразеологизмов иностранного языка дает студентам возможность не только овладеть набором идиом, но и научиться правильно и красиво вводить их в речь. Осознание целостности смысла фразеологизма обеспечивает понимание его как лексико-семантической единицы. Исследования фразеологических оборотов, их классификация позволяют решить целый ряд вопросов, которые касаются значащих единиц языка в целом, характера лексического значения слов, соотношения синтаксической сочетаемости слов и их значения, разных вопросов словообразования и этимологии, стилистики художественной речи.

Ключевые слова: обучение, фразеологическая единица, метод, исследование, студенты факультета иностранных языков.

Gordiienko K. Teaching methods in training phraseological turnovers for students of Foreign Languages Faculty

Summary. The article has been devoted to the training methods in training phraseological units for students of Foreign Languages Faculty. Studying phraseological units of foreign language gives students opportunity not only to master a set of idioms, but to learn how to introduce them in speech

correctly and fine. Studies of phraseology turnovers and their classification allow to solve a number of issues that relate to meaningful units of language, the nature of the lexical meaning of the word, the relation of syntactic compatibility of words and their meanings, different issues of word formations and etymology, stylistic of artistic speech.

Key words: study, phraseological unit, method, students of Foreign Languages Faculty.